

יד
מהרי"ע

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק
חוקת
תמוז ה'תשפ"ב ב'של"ג
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

ביאור שם החודש "תמוז", מהיכן המקור למובא בכמה ספרים כי תמוז ראשית יבוא
'זמני תשובה ממשמשים ובאים', ודוגמאות לדברים שלא התקבלו אצל אבותינו נע"ג
למרות שיש בהם דברים נסתרים וכו'.

המשך בעניין אל תרבה שיחה עם האשה, תשובה לשואל ע"ד מרן שליט"א כי "שיחה"
היינו דיבור באריכות, ובעניין דינים שאינם מוגדרים אשר אינם מובאים בשלחן ערוך.
על המובא בספר גן נעול בעניין דלעיל, המשך הארות והערות מרן שליט"א האם הרב
המגיד משנה ראה את פירוש המשניות להרמב"ם.

חיזוק לדברי מרן שליט"א כי הרמב"ם ב'משנה תורה' לא סמך על מה שכתב כבר
בפיהמ"ש.

האם ישנם פוסקים הסוברים שעניין אל תרבה שיחה וכו' הוא איסור מן הדין, ולא רק
חומרא ממדת חסידות.

תשובה לטענה כי נשים דברניות הן זהו דבר הנאמר לגנאי, ושלושה מקורות לחיזוק
העניין שהקב"ה ברא את טבע הדיבור לנשים לתועלות מסוימות.

מסקנת מרן שליט"א להלכה ולמעשה בעניין דלעיל. ומעשה נורא, בעניין חשיבות
קדושת המחשבה.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6

מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" – 649

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

השיעור מוקדש להצלחת החתן רבי שלמה הי"ו

בן ידידנו הרה"ג שמריהו יונה שליט"א,

והכלה אביגיל שתחי' בת ידידנו הרה"ג אריה חלא הי"ו,

שבאו השבוע בברית הנישואין בשעתו"מ.

בעבור שהתנדבו למוסדות יד מהרי"ץ.

המקום ב"ה ירצה נדבתם, ויברך מעשי ידיהם, ומכל צרה ונזק יצילם,

ויזכו החתן והכלה לבנות בית נאמן כשר וטהור בישראל, וימלא כל משאלות

ליבם וליבכם לטובה ולברכה, אכ"ר.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש להצלחת החתן רבי שלמה הי"ו בן ידידנו הרה"ג שמריהו יונה שליט"א, והכלה אביגיל שתחי' בת ידידנו הרה"ג אריה חלא הי"ו, שבאו השבוע בברית הנישואין בשעטור"מ.

ברוך ה', משפחות מיוחסות, משפחות לתפארת, משפחות של תלמידי חכמים ובני תורה. ירבו כמותם בישראל. ענבי הגפן בענפי הגפן ועי' שיעור מוצש"ק בא ה'תשע"ב דבר נאה ומתקבל.

בעבור שהתנדבו למסדות יד מהרי"ץ.

המקום ב"ה ירצה נדבתם, ויברך מעשי ידיהם, ומכל צרה ונזק יצילם, ויזכו החתן והכלה לבנות בית נאמן כשר וטהור בישראל, וימלא המקב"ה כל משאלות ליבם וליבכם לטובה ולברכה, אכ"ר.

ירבו הששונות וירבו השמחות, וירבו גילים ורון

בקרב, אמן.

ביאור שם החודש "תמוז", מהיכן המקור למובא בכמה ספרים כי תמוז ראשית יבנות 'זמני תשובה ממשמשים ובאים', ודוגמאות לדברים שלא התקבלו אצל אבותינו נע"ג למרות שיש בהם דברים נסתרים וכו'.

נכנסנו לחודש תמוז, זהו שיא הקיץ והחום. פירוש המלה תמוז, ע"ד הפשט, זה חום חזק. מלשון הכתוב בפסוק בספר דניאל ג', י"ט, כאשר נבוכנאצר עשה לחנניה מישאל ועזריה את כבשן האש, עָנָה וְאָמַר – הוּא צִיּוּה – לְמִזְאָ לְאַתְוָנָא, חַד שְׁבָעָה עַל דִּי חֵיזָה לְמִזְיָה. בלשון הארמית, המלה 'למזא', פירושה לחמם. הרי אמרו חז"ל, שמות החדשים עלו עם ישראל מבבל. לכן פירוש המלים של שמות החדשים, הוא מובן בארמית. פי שבע מהחידוש הרגיל. חימום חזק. מה גם שהמ"ס במלה תמוז, דגושה. עוד יותר חזק. כפול.

חודש תמוז, הוא חודש חם מאד, השמש בשיא תקפה, חז"ל דורשים על כך את הפסוק ותהלים י"ט, וְאֵין נִסְתָּר מִחֶמְתּוֹ – זה חודש תמוז. כמובא במדרש הגדול. זהו פירוש המלה.

מלבד מה שהוא שם עבודה זרה, שנזכרה בנביא [יחזקאל ח', י"ד] מְכַפֵּת אֶת הַתָּמוֹז. ועי' במפרשים שם, כי אכמ"ל.

בדרך רמז, דורשי רשומות אומרים, כי תמוז הוא ראשי תיבות, 'זמני תשובה ממשמשים ובאים'. כך מובא בדרך כלל בספרים. וישנם

כאלה האומרים והכותבים זאת בלשון יחיד, 'זמן תשובה, ממשמש ובא'. מצד אחד זה נראה יותר מוצלח, כי זהו חרוז. זמן תשובה – ממשמש ובא. בכל אופן, אלו מלים שנקלטות. אם כי ניסיתי לחפש, למצוא מיהו המקור, מהיכן הדבר בא, מאיפה יצא הרעיון הזה? ישנם עשרת ימי תשובה, ולפני כן חודש אלול, אבל לומר שזה מתחיל כבר מחודש תמוז? מנלן? רצונם להגיד, שכבר מעכשיו צריכים להתכונן. 'זמני תשובה', או 'זמן תשובה' – 'ממשמש ובא'. זה מתקרב. אח"כ יש חודש אב, זה כבר בא. ועוד, א"ב, ראשי תיבות, א'לול ב'א. יש רמז, אחורי ארי ולא אחורי אשה, אלול. מזל בתולה. ארי, מזל של חודש אב. בא חודש אלול.

לא זכיתי למצוא מהיכן יצא הרעיון לראשונה. מביאים זאת בהרבה ספרים, אבל אף אחד לא כתב את שורש הדבר. לא ראיתי. אמנם בדרך כלל נראה מתוך הספרים, כי הדבר יצא מפי צדיקים תלמידי הבעש"ט, נראה כי משם זה בא, ומסתמא 'כאן נמצא וכאן היה'. מהם זה בא. משם זה התחיל. זאת בכדי לדעת, האם הדבר מוסמך?

ולאידך גיסא, נראה לי כי בדרך כלל, לפי דרכי אבותינו נע"ג, קשה לקבל דברים כאלה. אצלינו התימנים, לא מערבבים מושגים, עניינים.

לדוגמא, להחזיק ציצית בזמן שאומרים ברוך שאמר וכו'. אמנם ישנו מנהג כזה, ויש לכך מקורות, אבל לתימנים קשה לקבל זאת. כי מה אתה מערבב עכשיו – בברכת ברוך שאמר – את הציצית? בסדר, יש ציצית, אנחנו בעז"ה נגיע אחר כך לפרשת ציצית, ויאמר וגו' ועשו להם ציצית. מה הדבר קשור כבר כעת, ל'ברוך שאמר?' אל תערבב נושאים. [עיי' עיני יצחק סימן י"ב הערה ח', שהדבר תלוי בצורת הקשרים].

אותו הדבר, כגון לגבי לקרוא בחודש ניסן את פרשת קרבנות הנשיאים, כבר קראנו זאת בחנוכה. לקרוא זאת שוב לפני פסח? אתה עושה סלט. לא מתאים. כל דבר, במקומו ושיעורו.

אולי זה בכדי להגיד לאדם, שתמיד הדרך היא פתוחה. שאנשים לא יתייאשו.

המבי"ט אומר בספרו בית אלהים, דבר חזק מאוד. הרי התשובה היא רק לעם ישראל, לאומות העולם אין תשובה. אין מושג של גוי שיחזור בתשובה. שהקב"ה יקבל את תשובתו. התשובה, זאת מצוה רק לעם ישראל. היא לא כלולה בשבע מצוות בני נח. ישנה מצוה לחזור בתשובה, והקב"ה מקבל את התשובה. אנשי נינוה שחזרו בתשובה, נכון שהקב"ה לא העניש אותם, אבל אין פירושו שהעון נמחק. העון שלהם נשאר. הקב"ה פותח דף חדש, טוב, בסדר, אתם לא תקבלו עונש. אחרי ארבעים שנה, כאשר הם חזרו למעשיהם הרעים, כתוב בפרקי דרבי אליעזר שהם נבלעו בשאול תחתית. עד היום, העיר נינוה היא מתחת האדמה. בחפירות [ארכיאולוגיות], מוצאים שרידים שלהם.

הערה מהקהל: כמדומני שמרן שליט"א אמר בעבר [שיעור מוצש"ק וילך התשע"ג, ומוצש"ק כי תצא התשע"ד, דרשת חול המועד סוכות ה'תש"פ ב'של"א], כי יתירה מכך, נינוה קיבלו אז עונש על מעשיהם הקודמים שהיו לפני כן, כי גם בזמן יונה לא נסלח להם לגמרי.

תשובת מרן שליט"א: זה גם מה שאנחנו אומרים כעת.

העון שלהם, לא נמחק. זה לא כמו אצל יהודי, שעונו נמחק. אומר על כך המבי"ט, וכי משוא פנים יש בדבר? אלא התשובה, כי מאחר שעם ישראל עמוסים במצוות, תרי"ג מצוות מדאורייתא, ויש איסורים ומצוות מדרבנן, והגבלות וסייגים על כל צעד ושעל. ישראל כבולים בכבלי ברזל. כל שתי פסיעות, ח"ו יכולים להיכשל. א"כ חייב שתהיה תשובה.

המטרה של הקב"ה היא להכשיר ולתקן אותנו. אם לא לוחצים, ולא עומדים עם הוראות, עם מסגרת, אתה חייב. גם אם נכשלת, לא נורא, זה יהיה מחוק, אל תדאג. אבל עכשיו, אתה צריך לחזור בתשובה. העיקר הוא, שתתקדם. ככה ישנה אפשרות, לעלות. אם לא לוחצים על זיתים, לא מכבידים עליהם בקורות בית

כך נראה לענ"ד, לפי התפישה והדרך של אבותינו נע"ג. זה לא אומר שהדבר משולל לגמרי. בודאי שבשרשים ובפנימיות, יש בדברים האלה איזה עניינים נסתרים. אבל לגבי הציבור באופן כללי, הדברים צריכים להיות מסודרים, לכל דבר יש זמן, וְדָבָר פְּעֻתוֹ מִה טוֹב [משלי ט"ו, כ"ג]. לא לבלבל. גם אם ישנם עניינים פנימיים, זה רק בשביל יחידי סגולה, אבל לא לכלל הציבור.

לגבי מה שברצונם להגיד, שכבר מעכשיו – חודש תמוז – להתכונן לתשובה, לעורר, זהו דבר שבודאי לכאורה ראוי והגון. הרי האמת היא, שאנחנו אומרים בתפילת שמונה עשרה בכל יום, השיבנו אבינו לתורתך וכו', שלוש פעמים בכל יום. אז בעצם זה לא דבר תלוש. כי בכל יום אנחנו מבקשים לחזור בתשובה. אבל ישנם זמנים, שזהו הנושא, בה"א הידיעה, כגון עשרת ימי תשובה. ואח"כ הקדימו, כל חודש אלול.

אולם כנראה, ירדו הדורות. כנראה שלפי הזמנים, אם לא נכנס הדבר לאנשים לראש, צריכים שלב ועוד שלב, עד שלאט לאט זה יתפוס מקום. כי אם זה יבוא באופן פתאומי, הדבר יעבור, ישא אותו הרוח.

והרי דיברנו בעבר [שיעור מוצש"ק מקץ ה'תש"ע, ומוצש"ק נח ושמות, התשע"ב, ומוצש"ק וישב התשע"ג, ומוצש"ק לך לך התשע"ז], כי למעשה בספרי חסידות בעיקר מדגישים זאת, שהתשובה נמשכת עד חנוכה. וישנם אפילו כאלה שאמרו, עד פורים. אבל לגבי כך, מצאנו בס"ד את המקור לזה, כגון בספר חמדת ימים, טור ברקת. ספרי קבלה. אם כי זה נזכר אצלם ממש כ'צל עובר', כמו מבריק כזה. והם מסתירים זאת. בספרי חסידות, פירסמו זאת יותר. והנה כעת, ספרי החסידות עושים שזה מתחיל כבר מחודש תמוז, א"כ כמה נשאר? אם עניין האפשרות לתשובה, נמשך עד חודש כסלו, וי"א עד פורים, אז מה ישאר לנו? ניסן, אייר, סיון. א"כ כל השנה, זה מסתובב סביב התשובה. טוב. משכו את העניין לכל השנה.

הבד, לא יוצא מהם שמן. אם האדם לא קובע לעצמו מסגרת, אז הוא לא ממלא את המטרה. צריך שיהיה משהו אשר יכבול אותו, להיות קשורים. הקשירה הזאת בעצם, העול הזה, 'אשרי מי שישם עצמו כשור לעול וכחמור למשאוי' [עיין עבודה זרה דף ה' ע"ב], ע"י העול והלחץ הזה, אז ישנו סיכוי להשתפר מזמן לזמן. זאת דורשים, מיהודי, זרע אברהם יצחק ויעקב. א"כ בעצם, מתאים זמן התשובה לכל, בכל עת ובכל שעה.

הבאנו כבר בעבר את הרמב"ם בהלכות תשובה [בתחילת פרק שביעי], שלעולם יראה אדם עצמו נוטה למות, כביכול עוד שעה הוא מת, א"כ הוא צריך להיות מוכן ומזומן. חז"ל אומרים [אבות פ"ב משנה י'], שוב יום אחד לפני מיתתך, והרמב"ם אומר 'שעה'.

א"כ אפשר לקבל את הדברים, וכל אחד לפי מדרגתו והבנתו, והאפשרויות שלו.

[יתכן לומר טעם נוסף להימנע מפרסום דבר זה, כדי שלא יתרגלו לכך, וכשיבוא חודש אלול כבר לא תהיה התעוררות כל כך לתשובה. וכמו שמצינו דומה לזה בעניין הוידוי, דמטעם זה אין מתודים בכל יום אלא רק בימי שני וחמישי כמ"ש מהרי"ץ בעץ חיים, כי הוידוי צריך להיות מלב ונפש וכו', והרחבנו על כך בס"ד בעבר. אף כי אפשר אולי לדחות, שתוספת הסליחות באלול תגרום להתעוררות יותר אז. עכשיו בחודש תמוז נחוץ יותר לעורר עניין חרבן בית המקדש, אבל גם זה קשור בעקיפין לתשובה.]

המשך בעניין אל תרבה שיחה עם האשה, תשובה לשואל ע"ד מרן שליט"א כי "שיחה" היינו דיבור באריכות, ובעניין דינים שאינם מוגדרים אשר אינם מובאים בשלחן ערוך.

דיברתי בס"ד בשיעורים הקודמים, בעניין 'אל תרבה שיחה עם האשה'.

קיבלתי מכתב בנושא הזה, בזה הלשון, מאת הבה"ח יהודה חרזי נר"ו, העורך הנפלא של העלון של שיעור הבחורים תוצאות חיים.

מוצש"ק פרשת קרח התשפ"ב בשל"ג.

לכבוד מרן שליט"א.

א' בשיעורו המרתק במוצש"ק פרשת ויקח קרח, הזכיר בקצרה דשיחה הוא לשון של דיבור ארוך.

הסברנו בס"ד בזמנו, כי 'שיחה' זה לא כמו אמירה ודיבור, שזה משהוא קצר, אלא 'שיחה' היינו דיבור באריכות.

ועל פי זה ביאר דברי הרמב"ם, גבי הא דאל תרבה שיחה עם האשה.

ואמרתי להעיר מהא דכתבו המפרשים בתהלים, גבי הא דכתיב [פרק קי"ט פ' צ"ז] מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי, ובמלבי"ם שם בביאור המלות כתב וז"ל, השיחה הוא מה שידבר מבלי כוונה ובהיסח הדעת ע"כ, וע"ש עוד בביאור העניין.

הוא טוען, כי לכאורה מהמלבי"ם משמע, שלמלה 'שיחה' ישנה משמעות אחרת. דהיינו, לא זאת הנקודה. אלא, 'מה שידבר בלי כוונה, ובהיסח הדעת'.

שאלה מהקהל: כמו משיח לפי תומו.

תשובת מרן שליט"א: כן. יפה. נדבר על זה בעז"ה בהמשך.

איברא דיש להקשות ע"ד המלבי"ם, מהא דאמרי חז"ל דתשעה קבין שיחה נטלו נשים.

ב' ובר מן דין, יש להתבונן בהא דהזכיר מרן שליט"א דברי חז"ל דנשים דברניות הן, ולא הזכיר בלשון שיחה. ורציתי לדעת הביאור בכל זה.

ג' עוד אמרתי להעיר על הפירוש שהזכיר מרן שליט"א בשיעור, דלא מוזכר בשו"ע דינים שלא מוגדרים.

הבאנו בס"ד תירוץ, לגבי השאלה למה ההלכה הזאת לא מובאת בש"ע, כי זהו בגלל שהאיסור אינו מוגדר.

א"כ הוא טוען, דהנה ביד מלאכי כתב בכללי השו"ע, דדרכו בכה"ג לכתוב את דברי המפרש אות באות, והמפרש יבין מדעתו. והבאתי זאת בקונטרסי הקטן 'זאת ליהודה' גבי הדין דחייב איניש ליבסומי.

הכותב לפור'ר בנחיצה רבה מיד לאחר השיעור, המתדבק בעפר רגליו, המקבל חיות (ע"ד האור החיים) לכל השבוע משיעוריו.

לגבי המלה 'שיחה', נלע"ד דלית מאן דפליג
שהמדובר על דיבור ארוך. לא זאת בא
המלבי"ם לשלול, ולהגיד פירוש אחר או
הגדרה אחרת. הדבר פשוט, שזהו דיבור ארוך.
המלבי"ם בא להוסיף ולהסביר עוד פרט, מה
ההבדל בין המלים הדומות טפי. הרי ישנם
מושגים שונים. אמירה, דיבור, הגדה, סיפור,
שיחה. צריכים להגדיר כל מלה, מה היא
אומרת? מצוי שאנשים רבים משתמשים במלים
הללו, מבלי לדייק, אבל בלשון התורה –
במקרא ובלשון חז"ל – כל מלה במקומה
ושיעורה. אמנם לפעמים משתמשים ב'מלה'
מושאלת, אבל ישנה הגדרה ליסוד של'מלה'.
את זאת המלבי"ם רצה להגדיר, מה זה 'שיחה'?

מה זה שונה מ'סיפור'? מהו ההבדל?

היום בזמנינו, משתמשים במלה 'סיפור' במובן
של איזה מעשה. אבל בלשון חז"ל זה לא כך.
כאשר כתוב בחז"ל, 'היה מספר עם חבריו',
'מספר' זה לאו דוקא מספר סיפורים, אלא
הכוונה שהם משוחחים. וכן באגדתא דפסחא,
'מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים'. א"כ מהו
ההבדל, בין סיפור, לבין הגדה, לבין שיחה? אז
המלבי"ם בא להגדיר זאת, כפי שהבאנו לעיל.
ב'ביאור העניין' [תהלים שס], המלבי"ם מרחיב
בכך יותר, וכותב בזה"ל, מה אהבתי תורתך,
כבר אמר כמה פעמים שהתורה היא לו
לשעשועים. ויש שישתעשע בדבר חמדה, שלא
מחמת אהבה. לכן אמר שעשועי התורה, היא
מחמת אהבתי לה, עד שכל היום היא שיחתי.
שאפילו השיחה שהיא שלא מדעתי, וכן
השיחת חולין, היא רק בתורה.

דהיינו, לא רק כאשר אני לומד, אני מדבר
תורה, אלא גם כאשר אני מדבר על דברים
אחרים – כיון שאני כ"כ אוהב את התורה –
זאת תורה. 'ואפילו שיחת חולין'. אמנם שיחת
חולין זאת לא 'תורה', אבל פירושו שהשיחת
חולין היא בעצם תורה, כי זה תמיד נוגע וקשור
לזה. הדבר מראה, שאני מחובר אל התורה.
קשור ודבוק אליה ברמ"ח איברי ושס"ה גידי.
חושבני, כי המקור לדברי המלבי"ם, הוא בספר
יריעות שלמה (פפנהיים). זה ספר לא כל כך

יהודה חרזי יצ"ו.

כך ידידנו השואל כתב לי, במכתבו הראשון.

*

לאחר מכן, במכתב שני, הוא הוסיף וכתב כך.
וכשיצאתי לחפש"י, ראיתי שכבר הקדים
לכתוב כן המלבי"ם בבראשית [כ"ד, ס"ג] ע"פ
ויצא יצחק לשוח בשדה – המלבי"ם כבר
מבאר כזאת בספר בראשית – וז"ל, התבאר
אצלי כי 'שיח' – מה זה 'שיח'? – הם הדיבורים
המחשביים הנפלטים מן הרעיון בעת המחשב
וכו' ע"ש.

כנראה זאת טעות, וצ"ל בעת המחשבה.

המלבי"ם מבאר, כי 'שיח' פירוש, דיבורים
שנפלטים מתוך המחשבה. האדם מעמיק
בהתבוננות, ואז נפלטות לו מלים מהפה.

ואולי יש להביא קצת רמז לפירוש, מהא
דכתיב בעמוס [ה', י"ג] ומגיד לאדם מה שיחו,
ודרשו חז"ל [חגיגה דף ה' ע"ב] אפילו שיחה קלה
שבין איש לאשתו וכו'. וע"ע במנחת שי ובאבן
עזרא עה"פ שם.

איברא דבמצודת ציון בדברי הימים [א' ט"ז, ט']
כתב ע"פ שיחו בכל נפלאותיו וז"ל, עניין דיבור
התמידי, כמו שיחו בי יושבי שער [תהלים ס"ט,
י"ג] ע"כ. וכ"כ במצודת דוד, דברו בתמידות
בכל נפלאותיו ע"כ.

ואגב אציין מה שראיתי דיש מקומות דשיחה
מתפרשת מלשון תפילה, וכדאשכחן גבי יצחק
דלעיל, ועוד דכוותיה. ויש מקומות דמתפרש
מלשון סיפור תלאות, וכדאשכחן גבי איוב [ז',
י"ג. ט', כ"ג. כ"ג, ב'] ועוד.

מנאי הקטן שבתלמידיו המתדבק בעפר רגליו,
יהודה חרזי.

השם ישמרהו ויחייהו. טוב מאד שהוא הרחיב
את הנושא.

אבל חושבני, כי בעצם אין כאן סתירה. הכל
הולך אל מקום אחד. דהיינו, ישנן מלים
נרדפות. כמו שיש למשל, ששון ושמחה, גילה
ורינה. אלו מלים, שבאופן כללי מבינים שזהו
העניין הכללי של שמחה, אבל בלשון – לכל
מלה ישנה איזו הגדרה מסויימת. והאריכו על
כך בספרים רבים.

מפורסם, המיוחד להגדרות המלים, יש לו יריעות, והוא מאריך בכך. המלבי"ם מזכיר אותו לפעמים, לכן מסתברא לי כי מקורו ממנו. הוא מציין אותו פה ושם.

הוא מאריך על הנושא הזה, כך דרכו – להרחיב ולהכביר במלים, והוא כותב [בדף 506] כך, ש"ש"ח, הנחתו על הדיבור הטיולי – תשמעו איזה הגדרות – והוא מין דיבור, שאין המדבר מכוון על הדיבור מצד עצמו, כי אם כוונתו לפנות דעתו ולהסיח מחשבתו ורעיונו מעניין שהוא עסוק בו, שנעשה עליו לטורח ולמשא, והוא משנה אותו, אם בדיבור או בשאר עסק.

כיון שהוא כ"כ עסוק, הוא רוצה להירגע ולנוח. כי גזרת "שיח" מן "סח", שהנחתו על העתקה והשתנות עניין. אמנם 'שיחה' זה בשי"ן שמאלית, אבל כשזה בסמ"ך, המשמעות קצת אחרת, דהיינו כמו אדם שעובר ממקום למקום. הוא מביא את הפסוק הכתוב ב'תוכחה' – אינני רוצה לומר אותו בלשון קללה, [מרן שליט"א אומר בכינוי: זנסחו מעל האדמה] – כמו וְנִסְחָתָם מֵעַל הָאֲדָמָה [ודברים כ"ח, ס"ג], לשון העתקה. דהיינו שיהיו בגלות. הוא מביא פסוק נוסף [מלכים ב' י"א, ו'] וְשִׁמְרָתָם אֶת מִשְׁמֶרֶת הַבַּיִת מִסָּח, כלומר מהסיח דעת מן השמירה. ובלשון חז"ל, היסח הדעת [פסחים דף ל"ד ע"א] – זה כפי שאמרתם קודם – מסיח לפי תומו [כתובות דף כ"ז ע"א].

שאלה מהקהל: פירוש זה ששיחה היא מלשון להסיח דעתו, לכאורה לא אתי שפיר לפי גירסת הקדמונים להסיע דעתו.

תשובת מרן שליט"א: אדרבה. היינו הך. והרי עי"ן וחי"ת מתחלפות מאותיות הגרונות אחה"ע, והכל הולך אל מקום אחד.

אח"כ הוא מביא, שישנו עוד מובן, 'שיח' השדה, זהו עניין של צמחים. הוא מרחיב ומאריך על כך, ומביא עוד הרבה פסוקים.

ובהמשך הוא כותב כך, לפיכך יבוא ג"כ רוב שמוש "שיח" על התנועה שתסתייע הנפש ע"י דיבור, אם שיהיה הדיבור מחמת צער פנימי, כמו אשיחה במר נפשי [איוב ז', י"א]. אם יש לאדם צער, הוא מוציא זאת החוצה, משוחח,

ככה זה מרגיע אותו. ישא בשיחי משכבי [איוב ז', י"ג], גם היום מרי שיחי [איוב כ"ג, ב'], אריד בשיחי [תהלים נ"ה, ג'], אשיחה ותתעטף רוחי [תהלים ע"ז, ד'], ישיחו בי יושבי שער [תהלים ס"ט, י"ג], ובעלילותיך אשיחה [תהלים ע"ז, י"ג], אשיח בפקודיך [תהלים קי"ט, ע"ח], כל היום היא שיחתי [קיי"ט, צ"ט], כי עדותך שיחה לי [קיי"ט, צ"ח] ודומיהם. כולם עשות עסק בדיבור, כדי להקל המוחש הפנימי העצום ולהוציאו לחוץ.

הראיה לכך שהוא מסכים למה שאנחנו אומרים, היא ממה שהוא אומר בסוף, וז"ל, אמר "גם ישבו שרים בי נדברו, עבדך ישיח בחוקיך" [קיי"ט, כ"ג], ר"ל שהם, כל ישעם וכל חפצם אמנם בסיפור גנותי, והם מסתכלים בי תמיד.

דוד המלך אומר, ריבוננו של עולם, תראה את השרים האלה, הם כל הזמן מדברים נגדי. תמיד מסתכלים עלי, מחפשים ומדברים מה למצוא בי איזה מומים, או פגמים. אבל אני, כל עסקי אמנם בסיפור חוקיך, מרוב עיוני בם תמיד.

הנה הוא בעצמו מדגיש, שזהו סיפור, 'תמיד'. דהיינו, הוא מודה ש'שיחה' זהו דבר תמידי, רק הוא רצה להסביר מה המיוחד במלה 'שיחה', יותר מדברים אחרים.

כמרכן ישנו פירוש של הר"ר יוסף חיון, על הפסוק הזה 'מה אהבתי תורתך', והוא ג"כ מבאר כך, 'מָה', כמו "מה טוב ומה נעים" [תהלים קל"ג, א'], לרומם הדבר. יאמר כמה וכמה 'אהבתי תורתך'. והראיה לזה, כי 'כל היום היא שיחתי'.

ומה שיאהבנו האדם, ידבר בו תמיד. שוב הפעם, הנה גם הוא מדגיש כי 'שיחתי', היינו תמיד. אבל אולי מה שכתב תמיד, הוא פירוש תיבות כל היום שבפסוק, וממילא אין ראיה מדבריו.

בעניין מה שכותב המלבי"ם לגבי 'לשוח בשדה', שם זה דבר דומה, אבל חושבני כי אולי קצת שונה. זאת נקודה נוספת. פה הוא כתב זאת בשם עצמו, משמע כי את זאת הוא לא לקח מבעל יריעות שלמה, כנראה הוא רצה לומר חילוק נוסף, להבדיל בין 'שיח' לבין

במלה כפי שהם כתבו. ואף שיש קושיא או פירוש בדברי הפוסק ההוא, דנפק"מ לעניין דינא, הוא ז"ל מעתיק דבריו לבד, ואחר כך כל אחד יפרש כפי עינו. כך הוא מביא בשם הרב הלכה למשה.

גם בזה, הדבר אינו סותר למה שדיברנו. כי התירוץ שהביא בספר גן נעול בשם הגר"י סילמן, שהדבר אכן אסור, דהיינו אל תרבה שיחה עם האשה. אבל אל תשאל למה בשלחן ערוך זה לא מובא, כי הש"ע לא מביא דברים כאלה, כיון שזהו דבר שקשה לדעת איפה ההתחלה ואיפה הסוף. לא ניתן לכתוב בזה הלכות וכללים. כפי שאמרנו לגבי מדות, כגון גאווה, מתי כן ומתי לא, זהו דבר שתלוי ומשתנה, קשה לכתוב על כך סעיפים, שאפשר להגיד עכשיו אסור וככה מותר.

אולם נדון דידן, מה שמדבר היד מלאכי, זאת הלכה מוגדרת, רק שיש בה בכל זאת פירושים וקושיא, ע"כ מרן התעלם מכך, לא נכנס לזה בשלחן ערוך. אם תרצה, תעיין בבית יוסף, תמצא את הדעות. הדבר בעצמו הוא מוגדר, רק כעת אם ישנו איזה פירוש, או שישנה איזו קושיא וצריך לתרצה, זה לא אחריותו, הוא משאיר זאת למעיין. והכל בא על מקומו בשלום.

על המובא בספר גן נעול בעניין דלעיל, המשך הארות והערות מרן שליט"א האם הרב המגיד משנה ראה את פירוש המשניות להרמב"ם.

התחלנו להגיד כמה עניינים, בקשר למה שכתב בספר גן נעול, כאשר הוא דן בנושא של 'אל תרבה שיחה עם האשה'.

למעשה, הוא השאיר את הנושא הזה בלי להחליט. כפי שאמרתי לכם, הוא יפה נזהר לא להיכנס למשעול הכרמים, ולא להחליט דברים. אם הוא רואה שהדבר אינו ברור, הוא משאיר את שני הצדדים, מבלי לפסוק ב'סכינא חריפא'.

וכך הוא כותב [בהערה 22] בזה"ל, הנה קשה להכריע בנ"ד האם הוי איסור מדינא, או רק מילי דחסידותא. דמחד גיסא החיד"א העיד שהפוסקים אסרו מדינא, וכן כתבו עוד פוסקים.

שיחה'. זה לשון זכר, וזה לשון נקבה. מה ההבדל בין 'לשוח בשדה', 'שיח', לבין 'שיחה'? הוא אומר כך, התבאר אצלי – כנראה כוונתו שבמקום אחר הוא הסביר זאת [ואמנם בספרים רבים כותבים אצלי במובן לי, ולא דוקא במקום אחר. כגון והנכון אצלי, והקרוב אצלי. וכמדומני שזה מושפע מלשון ערבית, שאומרים וכותבים על זה 'ענדי'. ולכן צריך לעיין כיצד הוא כותב במקומות אחרים כגון דא] – כי שיח, הם הדיבורים המחשביים הנפלאים מן הרעיון בעת המחשב – כפי שאמרנו, צ"ל המחשבה – והונח גם על ההתבודדות, והגיון הרעיון של נפש בעת התפילה. והיה שופך שיחו בשדה אצל הבאר, וחוזר לביתו וכו'. הרי היה את 'באר לחי רואי', שם התגלה להגר מלאך ה', ולכן המקום היה נחשב קדוש. יצחק אבינו אמר, טוב, אלך שם להתפלל. ותוך כדי שהאדם חושב, נפלט לו מהפה דברים. זה הפירוש 'לשוח בשדה'. כך הוא מסביר.

אלו דברים קרובים, למה שפירש שם בתהלים, אבל אולי פה ישנו עוד חידוש.

בכל אופן, כפי שאמרנו, נראה דלית מאן דפליג ש'שיחה' זהו דיבור ארוך. רק הם רצו להגדיר, מה זה שונה מ'הגדה', או מלספר. אז היה צריך למצוא משהו מיוחד, למלים הללו. בעז"ה בהמשך נראה עוד ראייה לכך, מה זה הגדה, מדברי מהר"ם אלשיך.

לעניין שאלתנו השנייה מסגנון חז"ל דברניות, התשובה שזה גופא מסביר שמאריכות בדיבור. דברן, זה על משקל בטלן, שקרן, עצלן, וכדומה. לא רק מדבר, מתבטל, משקר, מתעצל, אלא באופן קבוע. הנו"ן מורה על כך. ולכן לא אמרו מדברות, אלא דברניות. וכל זה פשוט וידוע.

*

לגבי השלחן ערוך, שאלתו השלישית, אני חושב שלא קרב זה אל זה, אלו שני דברים.

בספר יד מלאכי [כללי הפוסקים אות י"א] כתוב כך, דרך מרן לעולם להעתיק בש"ע לשון הפוסק אות באות. הרי מרן השלחן ערוך מעתיק מספרי הפוסקים, והוא מביא מלה

אך מאידך גיסא, פשט הרמב"ם והש"ע דלא אסרו כי אם שחוק וקלות ראש ולא דיבור בעלמא. ואע"פ שאפשר לפרש אחרת בדעתם, מ"מ הפשט לא יופשט. וצ"ע.

אשריו ואשרי חלקו. השאיר את הנושא פתוח. אבל מה שכן, אחד מהדברים שהוא מעיר – עוד מעט נראה מה שהוא כתב – יש לעמוד על מה שלכאורה מהמגיד משנה רואים שזהו איסור. ולא רק זה, חייבים על כך מכת מרדות. זהו איסור מדרבנן. כך לכאורה נראה מהמגיד משנה.

הרמב"ם [בפרק כ"א מהל' איסורי ביאה הל"ב] כותב בעניין ריחוק מן העריות, בזה הלשון, ואסור לאדם לקרוץ בידיו וברגליו או לרמוז בעיניו, לאחת מן העריות – אדם עושה כל מיני סימנים ורמזים, כמקובל בין חברים וידידים. בנ"ד זהו קשר לא רצוי – או לשחוק עמה או להקל ראש. אם האשה היא ערוה עליו, אסור לו לדבר עמה דברים של צחוק ובדיחות, או דברים של קלות ראש.

ואפילו להריח בשמים שעליה או להביט ביפיה, אסור. ומכין למתכוין לדבר זה מכת מרדות. והמסתכל אפילו באצבע קטנה של אשה ונתכוון ליהנות, כמי שנסתכל במקום התורף. ואפילו לשמוע קול הערוה – בדר"כ מסבירים המפרשים וכן להלכה, כי הכוונה לקול זמר, לא סתם דיבורים – או לראות שעה, אסור.

אומר על כך המגיד משנה – הרי הרב המגיד בא ל"הגיד", לצייין את המקורות של הרמב"ם – בזה הלשון, ואסור לאדם לקרוץ וכו'. מבואר בבברייתא באבות דר' נתן. ואמרו באבות, שחוק וקלות ראש מרגילין לערוה. ואמרו, אל תרבה שיחה עם האשה. וכמה דברים כיוצא באלו. ובפרק במה אשה [שבת דף ס"ב:] וברגליהן תעכסנה, שהיו מטילות מור ואפרסמון במנעליהן. ואפילו בבגדי צבע שלה אסור להסתכל, כמו שיתבאר. [עייין לקמן ד"ה הרב המגיד. יב"ן]. ויש בדברים אלו מכת מרדות, כידוע בכל איסור שהוא מדבריהם. הנה הרב המגיד מביא כמקור לדברי הרמב"ם – בין היתר – גם את המאמר הזה שבמסכת

אבות, ובסוף הוא אומר שחייבים ע"ז מכת מרדות, א"כ יוצא שהרמב"ם כולל את הדברים האלה.

כך מצדד בעל גן נעול, על פי זה, וכותב [בדף רפ"ו] בזה"ל, וראיתי להמ"מ [פכ"א הל"ב] דקאי על מש"כ הרמב"ם שאסור לאיש לקרוץ בידיו וברגליו וכו' וכן לשחוק עמה או להקל ראש כנגדה, דציין מקור לאבות דרבי נתן [פ"ב], והוסיף דאמרו בפרקי אבות שחוק וקלות ראש מרגילין לערוה, ואמרו באבות אל תרבה שיחה עם האשה, וכמה דברים כיוצא באלו וכו', ואפי' בבגדי צבע שלה אסור להסתכל וכו' ויש בדברים אלו מכת מרדות כידוע בכל איסור שהוא מדבריהם ע"ש.

ואם תשאל, מה הפירוש? הרי ברמב"ם לא מוזכר כלל האיסור של אל תרבה שיחה עם האשה? ברמב"ם כתוב רק שאסור לדבר דברי שחוק וקלות ראש. ואם אסור לדבר, אזי נגמר. הרי דברי צחוק וקלות ראש, זה הרבה יותר גרוע. א"כ איך אפשר להכניס זאת ברמב"ם?

על כך הוא עונה, ואפשר שהמ"מ הבין בהרמב"ם דנקט דאסור לקרוץ וכו' וכן לשחוק עמה או להקל ראש כנגדה וכו', דאין כוונתו לאלו הדברים דוקא ותו לא, אלא כל כיוצא בזה שגורם לקלות ראש – הדיבורים יביאו קלות ראש – או לשחוק, או לקריבה. ולכן הוסיף המ"מ את המשנה דאל תרבה שיחה עם האשה, וכן הוסיף "וכמה דברים כיוצא באלו".

טוב. אבל הוא מבין, שהדבר אינו מוכרח. [נלענ"ד זה גם לא מסתבר, כי היכן מצינו גזירה זו שלא לדבר, שמא ישחוק. גזירה כזו, לא נתפרשה]. ולכן הוא אומר בהמשך, כי גם אם תגיד שהוא לא מעמיס זאת ברמב"ם, שהרי הרמב"ם לא כתב את זה, אבל בכל אופן כך דעתו של הרב המגיד. אינני יודע, איך הוא הבין ברמב"ם, אבל עכ"פ הוא בעצמו כך אוחז.

וז"ל שם, ואפי' אי נימא דמה שהוסיף אל תרבה שיחה וכו', אין כוונתו להעמיס כן בהרמב"ם, עכ"פ ילפינן שכן דעתו לאסור שיחה עם האשה, דומיא דאסור לשחוק עמה וכד'. אך בפשטות נראה טפי שלמד כן אף בהרמב"ם.

מִרְנָה הַבַּיִת יוֹסֵף, וְאֶפִּילוֹ הַרְדֵּב, לֹא עֵינֵינוּ רְבוּת בְּפִירוּשׁ הַמִּשְׁנָה לְרַמְבַּ"ם. מִשּׁוּם מַה. פִּיהֶם"ש לְרַמְבַּ"ם, לֹא נִרְאָה שֶׁקִּבְּעוּ בּוֹ אֶת לִימוּדָם. פֶּה וְשֵׁם הֵם מְבִיאִים אוֹתוֹ, אֲבָל לֹא בְּצוּרָה שִׁטְתִּית. הִרְבָּה פְּעָמִים רֹאִים, כְּגוֹן שֶׁהַכֶּסֶף מִשְׁנָה מְבִיא אֶת פִּירוּשׁ רִשִּׁי עַל הַמִּשְׁנָה, לְמִירוֹת שֶׁהַרְמַב"ם מְפָרֵשׁ פִּירוּשׁ אַחֵר. רֹאִים שׁוּב הִיא בְּהֶעֱלֵם מִמֶּנּוּ. כִּנְרָאָה בְּגִלָּל שׁוּב סֵפֶר מִתּוֹרָגָם, הִיא קֶשֶׁה לְלִמּוּד אֶת פִּיהֶם"ש כְּסֵדֶר. אֲבָל אִי אֶפְשָׁר לְהַתְעַלֵּם, כִּי זֹאת הָאֱמֻנָה. וְהַחִיד"א [בְּסִפְרוֹ כֶּסֶף רַחֲמִים עַל מַסַּכַּת סוֹפְרִים פ"א ה"ה, דף י"א ע"א דְּפֹס מוֹנָקָאטְשׁ] קִבְּעוּ בִּזְוָה כָּלֵל, שֶׁהִרְבָּה הַמְּגִיד לֹא רָאָה בְּכָלֵל אֶת פִּירוּשׁ הַמִּשְׁנָה. עַד כִּדִּי כֶּךָ.

וְז"ל הַחִיד"א שֵׁם, יָדוּעַ דְּפִירוּשׁ הַמִּשְׁנָה לְרַמְבַּ"ם ז"ל הִיא בְּלִשׁוֹן הַגָּרִי – דִּהְיִינוּ בְּעֶרְבִית – וְהִתְחִילוּ לְהַתְעִיקוּ לְלִשׁוֹן הַקּוֹדֵשׁ בְּזִמְנֵי הַרְשָׁב"א ז"ל, וְכִנְרָאָה שֶׁלֹּא נִתְפַּשֵּׁט פִּירוּשׁ הַמִּשְׁנָה לְרַמְבַּ"ם ז"ל בִּימֵי הֶרֶב הַמְּגִיד מִשְׁנָה ז"ל, וּמִשּׁוּ"ה דְּחִיק וּמוֹקֵי דְּבָרֵי הַרְמַב"ם ז"ל דְּלֹא כִּמְ"שׁ בְּפִירוּשׁ הַמִּשְׁנָה, וְכו'. הוּא אוֹמֵר פִּירוּשׁ דְּחִיק, אֵיךְ לְהַסְבִּיר אֶת הַרְמַב"ם. אֲבָל אִם הוּא הִיא רֹאֵה אֶת פִּיהֶם"ש, הַכֹּל הִיא קֵל, וּמוֹבֵן מִצְוִיין. אוֹלָם מְכִיּוֹן שֶׁהוּא לֹא רָאָה, לָכֵן הוּא נִדְחָק אֵיךְ לְפָרֵשׁ אֶת הַרְמַב"ם. וְהוּלָּא לְמִרְנָה ז"ל בְּכֶסֶם"מ לְכַתּוּב עַל דְּבָרֵי הֶרֶב הַמְּגִיד, דֹּאנָן בְּדִידָן שׁוֹכֵנִי לְפִירוּשׁ הַרְמַב"ם לְמִשְׁנָה, נִתְגַּלָּה לָנוּ טַעְמוֹ שֶׁל הַרְמַב"ם וְכו'. זְכִינוּ פִּירוּשׁ הַמִּשְׁנָה הַתְּגַלָּה לָנוּ.

כֶּךָ הַחִיד"א כּוֹתֵב, וְעוֹד כְּמָה מְגִדּוּלֵי הָאֲחֵרוֹנִים כְּתָבוּ כֶּךָ. בְּכֶמָה וְכֶמָה סְפָרִים כְּתָבוּ, שֶׁהִרְבָּה הַמְּגִיד לֹא רָאָה אֶת פִּיהֶם"ש. כִּנְרָאָה זֶה עֲדִיין לֹא הִיא בְּהִישָׁג יָד, לֹא נְפוּץ, תִּירָגְמוּ זֹאת, וְזֶה לֹא הִגִּיעַ לְכָל הַמְּקוֹמוֹת. הֶרֶב הַמְּגִיד – זֶה מִהֶרֶר וִידָאָל וִידָאָל דִּי טוֹלוּשָׁא – הוּא הִיא בְּאַרְץ אִיטָלְיָה, הִיא רַחֲוֹק, וְלִקַּח זִמְנָן עַד שֶׁהִסְפֵּר הַתְּפָרֶסֶם.

הַעֲרָה מִהֶקְהָל: יָדוּעַ בְּבִירוֹר שֶׁהִרְבָּה הַמְּגִיד הִיא בְּסִפְרָה.

תְּשׁוּבַת מִרְנָה שְׁלִיט"א: אֲכַן כִּנְרָאָה הַצֶּדֶק אֶתְךָ. וְכֶךָ כְּתוּב בְּמִפּוֹרֵשׁ בְּכֶמָה סְפָרִים. בְּזִכְרוֹנִי

וְשׁוּ"ר לְהַגְרָ"מ גְּרוֹס בְּאוֹם אֲנִי חוֹמָה [ב"כ אוֹת ח' ס' א'] שְׁלֵמֵךְ בְּדַעַת מִרְנָה הַשֵּׁנִי שְׁאִיסוֹר רִיבּוּי שִׁיחָה עִם הָאִשָּׁה, הוּא בְּכָלֵל מִשְׁכָּח מִרְנָה שְׁאִיסוֹר לְהַקְלֵי רֹאשׁ כִּנְגֻדָּה. וּבְבִיאָוִרִים [צ"ה ס"ק רמ"ב] כְּתָב, שֶׁכֶּךָ לְמַד הַמִּשְׁכָּח דִּהְיִי בְּכָלֵל קְלוֹת רֹאשׁ ע"ש.

הַדְּבָר נָכוֹן. פִּתְחֵתִי אֶת הַסֵּפֶר אוֹם אֲנִי חוֹמָה, וְכְּתוּב שֵׁם [בְּרָה כַּחמָה, אוֹת ח'] כֶּךָ, מִשְׁמַע מִדְּבָרֵי הֶרֶב הַמְּגִיד לְהַדִּיא שִׁישׁ בִּזְוָה מַכַּת מִרְדּוֹת.

וְאֲנִי תִימָה תִימָה אֶקְרָא'. אֵינִנִּי חוֹשֵׁב שֶׁאֶפְשָׁר לְלִמּוּד כֶּכָּה. אִי אֶפְשָׁר לְלִמּוּד כֶּךָ. זֶה עֵקוֹם. זֶה לֹא יִשְׂרָאֵל. צְרִיכִים לְהַגִּיד אֶת הָאֱמֻנָה. אֵינִי דְּבָר בִּזְוָה.

יִשְׁנָן שְׁתֵּי אִפְשָׁרִיּוֹת. אוֹ שֶׁהִרְבָּה הַמְּגִיד הִבִּין כְּפִי שֶׁהִבְאֵנוּ בְּס"ד בְּשִׁיעוֹר הַקּוֹדֵם מִהַרְמַב"ם בְּפִירוּשׁ הַמִּשְׁנָה, שִׁיּוּצָא כִּי 'אֵל תִּרְבֶּה שִׁיחָה עִם הָאִשָּׁה', זֶה 'קְלוֹת רֹאשׁ'. כְּפִי שְׁאִמְרָנוּ, שֶׁלְּדַעַת הַרְמַב"ם הַכוּוֹנָה לֹא לְהִרְבּוֹת בְּעֵנִינִים הַדּוֹרָשִׁים צְנִיעוּת. הִרְחַבְנוּ בְּכֶךָ וְהוֹכַחְנוּ זֹאת בְּס"ד, כִּי לְרַמְבַּ"ם בְּפִיהֶם"ש יִשְׁנָן פִּירוּשׁ אַחֵר, לֹא כְּפִירוּשׁ שְׁבַדְר"כ אוֹמְרִים הַמְּפָרְשִׁים. הַרְמַב"ם אוֹמֵר כִּי רֹב הַשִּׁיחָה עִם הָאִשָּׁה – וְהוּא מִדְּבָר אֶפִּילוֹ עַל אִשְׁתּוֹ וּבְעֵיקָר עָלֶיהָ – זֶה בְּנוֹשָׁא הַזֶּה. א"כ זֹאת קְלוֹת רֹאשׁ.

אִם הֶרֶב הַמְּגִיד הִבִּין כֶּךָ, אִזּוֹ נִגְמַר, אֵינִי שׁוֹם הוֹכַחָה. הַדְּבָר מִצְוִיין.

וְגַם אִם נִגִּיד, שֶׁהִרְבָּה הַמְּגִיד לֹא הִבִּין כֶּךָ, אִזּוֹ אַחַת מִן הַשְּׁתֵּי. אִם הֶרֶב הַמְּגִיד הִבִּין שֶׁהִדְבָּרִים כְּפִישׁוּטָן, שְׁאִיסוֹר לְהִרְבּוֹת לְדְבָר בְּסִתָּם דְּבָרִים אַחֲרִים, אִזּוֹ א"כ פֶּה כֶּבֶד נִכְנַסְנוּ לְנוֹשָׁא אַחֵר, כִּי אִם הֶרֶב הַמְּגִיד לֹא רָאָה אֶת פִּיהֶם"ש לְרַמְבַּ"ם, וְהַדְּבָר בְּהַחֲלִיט יָכוֹל לְהִיּוֹת. עַכ"פ הוּא הַסְבִּיר אֶת הַרְמַב"ם הִפְךָ מִדַּעַתוֹ.

הֶרֶב הַמְּגִיד הִרְגִּישׁ בְּעֵצְמוֹ שֶׁהַרְמַב"ם לֹא מְבִיא זֹאת, שֶׁכֶּן רַק לְגַבִּי בְּגִדִי צָבַע, הוֹסִיף 'כְּמוֹ שִׁתְּבָאָר', וְכוּוֹנְתוֹ לְמִשְׁכָּח הַרְמַב"ם שֵׁם בְּהַמִּשְׁכָּח הַלֵּכָה כ"א. וְלִפִּי דְּבָרֵינוּ בְּשִׁיעוֹר הַקּוֹדֵם, הַרְמַב"ם לְשִׁיטָתוֹ הֶעֱלָה דִּין זֶה שֶׁל אֵל תִּרְבֶּה וְכו' בְּהַלְכוֹת דְּעוֹת.

בְּהִרְבָּה מְקוֹמוֹת רֹאִים, שֶׁהִרְבָּה הַמְּגִיד לֹא רָאָה אֶת פִּיהֶם"ש לְרַמְבַּ"ם. וְאֶפִּילוֹ הַכֶּסֶף מִשְׁנָה,

מהעבר שכתבו שהיה מושבו באטליה, אך לא הסתדר לי איך זה עולה בקנה אחד עם מה שכתב מרן בהקדמה לכסף משנה שהוא היה חבירו של רבינו נסים, הידוע בשם הר"ן. ובדקתי אחרי השיעור ומצאתי שכנראה מקור הטעות מספר יוחסין להר"ר אברהם זכותא, וכבר העירו על כך באטלס עץ חיים חלק חמישי דף מ"ד בכלל הטעויות שישנן בספר הנז' בזה"ל, ובעמ' 225 של ס' יוחסין כתוב, כי היה חכם גדול באיטליה שעשה מגיד משנה, ר"ל לפרש ע"פ התלמוד מדברי הר"ם במז"ל וכו', שמו דון וידיאל די טולישא ע"כ. והנכון הוא כי דון וידיאל, בעל "מגיד משנה", הוא מספרד ולא מאיטליה ע"כ.

ברם למעשה, הדבר איננו נכון. בדקו ומצאו ויש עשרים מקומות בערך, שהרב המגיד מביא במפורש את פירוש המשנה. ועיין כנסת חיים (סופר) דף קע"ז קע"ח, וצפונות קובץ ט' שנה ג' דף ט"ו. א"כ אי אפשר להגיד, שלא היה לו את פיהמ"ש. היה לו. מה שכן, נראה שהרבה פעמים הוא לא ראה, או לא עיין בזה. או שבאותו זמן, כאשר הוא כתב את הפירושים, עדיין לא הגיע לידו. אולי הוא מביא את פיהמ"ש לרמב"ם, בזמן שהיה לו אותו, כי ישנם מקומות שהוא לא הביא אותו. אולי לא היו לו את כל החלקים, או שלא היה לו את זה במשך כל הזמן, כאשר הוא כתב את פירושו. א"כ זאת האמת. ולא רק הוא, כפי שאמרנו כך גם לגבי מרן הכסף משנה, ואפילו הרדב"ז. אז אין שאלה, כי לפעמים הדבר נעלם מהם. ובתשובה כת"י הארכתני על כך, אגב דין הרואה כתמים ג' ימים רצופים.

אם כן, כפי שאמרתי, בנדון דידן, אחת מן השתים. או שהוא הבין כמו פירוש המשנה. ואז נפלה הראיה. ואם הוא לא הבין כך, אזי אם הוא היה רואה את פיהמ"ש, הוא היה צריך להודות. ממילא, אי אפשר לבנות על כך.

חיזוק לדברי מרן שליט"א כי הרמב"ם ב'משנה תורה' לא סמך על מה שכתב כבר בפיהמ"ש.

דרך אגב, שאני מזכיר את הנושא הזה, דיברנו בזמנו [שיעור מוצש"ק במדבר התשפ"ב] לגבי

העניין של י"ג עיקרים, הבאנו תירוץ בשם הרה"ג אברהם ארלנגר זצ"ל, שהרמב"ם סמך על מה שכתב בפיהמ"ש. ותמהתי על כך, כי אין דבר כזה, שהרמב"ם סומך על פירוש המשנה.

ראיתי בס"ד כי כבר עמד על כך – אמנם לא בנושא דידן – בספר יד אהרן, למהר"ר אהרן אלפנדארי, הוא מביא [ואכן העזר ה' איסורי ביאה סימן ז' אות ב'] את הכתוב לגבי אשה שנדרה הנאה מבעלה, ובאת לפני החכם להתירה ואסרה, לא ישאנה וכו'. אם היא עשתה נדר, והחכם התיר אותה, היא אסורה עליו. כיון שהיא עשתה נדר, אזי אסור לו לשאת אותה.

והוא כותב על כך, יש לתמוה על רבינו ז"ל, אמאי לא כתב דהאיי חכם מיירי ביחיד מומחה? הרי לא כל חכם יכול להתיר נדר, אפשר להתיר נדר או בשלושה, או ביחיד מומחה. כך מעיקר הדין. אל בנ"ד, כתוב 'חכם'. מה זה 'חכם'? אין הכוונה לסתם חכם, ישנם הרבה חכמים, אלא צריך דוקא יחיד מומחה. הוא מאריך על כך.

והוא מביא, שבספר דבר משה [ח"א סימן ג'] למהר"ם אמריליו שאל, מה אתם רוצים? מה הינכם שואלים? הרמב"ם כבר כתב בפירוש המשנה, 'יחיד מומחה'. מה השאלה? שהוא יכתוב גם בחיבורו? הרמב"ם סמך, על מה שכתב בפיהמ"ש.

כך מתרץ הדבר משה, כיון שהרמב"ם ז"ל כתב בפירוש המשנה דאדם שהוא מומחה יכול להפר נדרים לבדו ולאסור לבדו, אם כן כיון שזה כלל גדול בדין, דכל אדם שאינו מומחה אינו יכול להפר ולאסור נדרים לבדו, לכן לא הוצרך הרמב"ם ז"ל לפרש בספר היד, דסתמא הכי משמע ביחיד מומחה.

הרמב"ם כבר כתב זאת בפיהמ"ש, והוא לא צריך לחזור ולכתוב זאת במשנ"ת.

משיג על כך היד אהרן, צא וראה כלל חדש, דכשהרמב"ם ז"ל מפרש בפירוש המשנה כלל אחד, אינו צריך לפרש בספר היד. ואחר המחילה, דברים אלו אינם ראויים למי

אבל כעת, אני שואל שאלה. א"כ על מי הקושיא? עלי או על החיד"א?

החיד"א כותב, שככה הפוסקים כתבו. אדרבה, תביא לי מי הפוסקים האלה שכתבו זאת. ברמב"ם ובש"ע, בודאי לא כתוב. כמעט ואין פוסקים שכתבו, שהדבר אסור מדינא. הדבר כתוב בספרי מוסר וכדומה, אבל לא בספרי הפוסקים. חושבני, כי אם ישנה שאלה, אזי היא לא עלי, אלא על הרב חיד"א. נכון שהחיד"א כך כותב, אבל ערבך ערבא צריך.

יש אולי מעט מן המעט פוסקים, כגון ספר החינוך, ופסקי ריא"ז, שמובאים שם בגן נעול, וגם בהם הוא נשאר בספק ובצריך עיון.

הרמב"ם עצמו הביא בפיהמ"ש בלשון אסור, אבל זה רק לשיטתו. כמו שהרחבנו בס"ד. וגם כנראה בחיבורו חזר בו, שכן בהלכות דעות העלה זאת בכלל הנהגות תלמיד חכם בלבד. לא לכל אדם.

*

תשמעו את לשון החיד"א [עבודת הקודש, מורה באצבע סימן ט' אות ש"ט], צריך לשמוע את ה'מוסר' שבדבריו, וז"ל, ובכלל איסור גדול לשמוע שירי נשים המשוררות, דקול באשה ערוה.

ואפילו בריבוי דברים אסרו הפוסקים מדינא. ומשנה שלימה, ואל תרבה שיחה עם האשה שגורם רעה לעצמו, שהס"א הנקראת רעה תדבק בו, וסופו יורש גיהנם הנקראת רעה כמשז"ל, ומרעה אל רעה יצאו.

וכבר קורין ומקריין הפרקים בבית הכנסת קבל עם, ומתרגמין בלע"ז, ואין גם אחד שיבין בלב מה שאומר ומשורר הפרק. מה יענו ליום פקודה? האם יאמרו לא ידענו שהוא איסור? יוכיחם על פניהם, הלא שמעתם הפרק בשיר כמה שנים ברבים וכו'.

החיד"א אומר, כי את פרקי אבות אומרים בבית הכנסת, קוראים זאת בניגון. כולכם שמעתם זאת, וכי אתם לא יודעים שהדבר אסור? כך החיד"א כותב, דברי תוכחה.

שאמרם. כיצד אתה – בעל דבר משה, מהר"ר משה אמריליו, גברא רבא, זכותו תגן עלינו – אתה אומר דבר כזה?

שמעולם לא ראינו ולא שמענו שהרמב"ם ז"ל סותם דבריו בספר היד, וסומך על מ"ש בפירוש המשנה. זה לא ניתן להיאמר.

מה שכן, יכול להיות שהרמב"ם יכתוב פה, ויסמוך על מה שכתב בהלכות אחרות, במשנה תורה, אבל לא על פירוש השנה.

אלא שדרך הרמב"ם ז"ל לפרש דבריו במקום אחד בספר היד, ובמקום אחר סותם דבריו וסומך על מ"ש במקום אחר. זה פשוט.

ברוך ה', זאת ראיה למה שדיברנו, וממילא כל ההמשך.

האם ישנם פוסקים הסוברים שעניין אל תרבה שיחה וכו' הוא איסור מן הדין, ולא רק חומרא ממדת חסידות.

לאחר מכן, בספר גן נעול [דף ר"צ] הביא מה שכתבתי בשו"ת עולת יצחק בזה"ל, ועיין להגר"י רצאבי בשו"ת עולת יצחק [ח"ב סי' רל"ד אות ב' ד"ה ועיין] דמשמע מיניה דמצד קצת דריבוי שיחה עם האשה אינו מדינא, וע"ע בספרו מילי דאבות [פ"א מ"ה] דכתב שהפוסקים המפורסמים לא העלו דבר זה להלכה וכו' ע"ש. אך נעלם מעיני קדשו הפוסקים דלעיל, ובפרט החיד"א שכתב להדיא שהפוסקים פסקו כן לדינא.

וכעת מצאתי שהדבר מפורש בספרו ש"ע המקוצר [סי' ר"א סעי' ב'] דריבוי שיחה אינו מדינא, דנקט התם בלשון ישתדל לקצר וכו' ע"ש.

דהיינו, כמו העניין של רבי יוסי הגלילי, להשתדל לצמצם ולקצר במלים. כתוב כך, 'ישתדל'. ככה הוא מדייק יפה, במה שכתבתי בשלחן ערוך המקוצר.

הדבר אמת ויציב. אכן נכון שהחיד"א כותב כך בספרו מורה באצבע. הוא כותב, ש'הפוסקים אסרו זאת'. לכן בעל גן נעול מעיר, כי נעלם ממני הדבר הזה.

ישנו פירוש על החיד"א, בשם שערי הקודש, והוא כותב דבר מוזר. מה הפירוש, 'קורין ומקרינ הפרקים'?

כוונת מרן החיד"א ז"ל כאן, על אותן ביהכ"נ שבמדינות החפשים שהתגברו בזמנו אז – כבר נהיו מודרניים, התקלקלו – ונהגו מנהג רע שהיו מתאספין בביהכ"נ אנשים ונשים יחדיו, וגם היו הנשים מסייעות לשיר במקהלות. עושים מקהלה משותפת.

וכי זהו פירוש המלים, 'קורין ומקרינ בפרקים'? הרה"ג יעקב הלל שליט"א כבר העיר על כך [בעמודי הוראה דף ק"ח], איזה פירוש אתה מפרש? הדבר פשוט שהחיד"א אינו מתכוון לכך. וז"ל, והוא פירוש דחוק וזר.

וכוונת ג"ע ז"ל באמיתות, היא פשוטה. דממה שאומרים הפרקי אבות בבית הכנסת, וגם מתרגמים בלע"ז, היו צריכים בני אדם להבין חומר איסור זה וגודל ענשו. שהרי שם כתוב במשנה "ואל תרבה שיחה עם האשה", דהרי קול באשה ערוה, ואם כן איך יענו ליום הדין שלא ידעו דאיסורא קעבדו בשמיעת שירי נשים.

וזה פשוט ובדור בכוונת ג"ע. דלא איירי כלל על נשים המשוררות בבתי כנסיות ח"ו, דפשיטא שלא היה מתייחס ומזכיר למנהג פרוצים כאלו. וצע"ג על דברי הרב שערי הקודש.

שאלה מהקהל: מה הפירוש קורין ומקרינ? תשובת מרן שליט"א: לא ברור מה זה בדיוק 'קורין ומקרינ', כנראה שעשו מכך שיר, זה אומר וזה עונה, היו קוראים זאת בקצב. כנראה כך היה אצלם. ולכן הוא הבין, שהכוונה לשירים.

גם אם תפקפק על כך, אבל אין ספק שהוא צודק. כי מצאתי שהחיד"א בספרו לב דוד ופרק ט"ז כותב כך במפורש, באופן שאין צריך 'פירושים'. הוא כותב שם תוכחת גדולה בזה"ל, נשים, עון העריות להסתכל בהם ולהתקרב אצלם, הוא עון פלילי, וכמ"ש הרמב"ם פכ"א מה' אסורי ביאה, ופסקו מרן בש"ע אה"ע סימן כ"א וכו', והוא מאריך על כך.

ובסוף הוא כותב, ומשנה שלימה שנינו, כל זמן שהאדם מרבה שיחה עם האשה גורם רעה לעצמו, ובטל מד"ת וסופו יורש גיהנם. ותימה הוא שהתינוקות קורים פרקי אבות, קבל עם, ואין איש שם על לב, ופתאים עברו ונענשו.

ברור אם כן שהחיד"א גם בספרו עבודת הקודש מתכוון לכך. 'קורין ומקרינ', זה כנראה כפי שאנחנו התימנים עושים 'הלל בקירוי', הש"צ אומר והציבור עונים. וכדומה.

אבל לכאורה, מי הם אותם 'הפוסקים' היכן הם 'הפוסקים' הללו?

כפי שאמרנו לעיל, לגבי המגיד משנה, 'דל מהכא'.

בעל גן נעול מביא עוד את הספר מסילת ישרים, אבל הרמח"ל – בעל מסילת ישרים – הוא לא מן הפוסקים. הוא מביא את ספר החינוך, אבל הוא בעצמו אינו ברור. ולגבי מה שהביא כי בספר מנורת המאור [פרק י"ט] כתוב כך, גזרו גם כן שלא ירבה שיחה אפילו עם האשה, ו'גזרו' היינו איסור מדרבנן. אבל הרי מצד שני הוא כותב, נתנו עצה בדבר שלא ירבה שיחה עם האשה. ש"מ רק עצה. אז הוא בעצמו מסתפק בכך.

לפענ"ד אולי אפשר עוד לדייק, שזה רק חסידות, כי בעל מנורת המאור מתחיל כך, חכמינו החסידים וכו', בגלל שראו שהדבר גורם מכשולים. למה אתה אומר, 'חכמינו החסידים'? אולי ברצונו לרמוז, שזאת מדת חסידות.

בכל אופן, לגבי מהר"ר יצחק אבוהב, מחבר מנורת המאור, לא ידוע לי שהוא נחשב מן הפוסקים. הוא לא נחשב מהפוסקים. מהר"י אבוהב שמביא מרן בבית יוסף, זה לא בעל מנורת המאור שלנו. ישנם שנים-שלושה בשם רבי יצחק אבוהב. הגאון מהר"י אבוהב, מה שמביא ברן בב"י, זהו פירוש על הטור.

האמת היא, שמהר"י אבוהב חיבר שלושה ספרים. מנורת המאור, שלחן הפנים, ארון העדות. אבל הספרים שלחן הפנים וארון העדות, נאבדו. מצאו בזמן האחרון כמה דפים, שרידים. שמה, יכול להיות שהם פסקי הלכות.

ברם לפענ"ד, אינני חושב שהדבר נכון. כי גם אם נגיד שזה לגנאי, גם אם נבין כמותו שזה לגנאי – עוד מעט נראה – אבל פירושו שהיא לא יכולה להתגבר על הטבע הזה. נגיד שזה לגנאי, אבל לא מצווים על אדם, דבר שאינו יכול לעמוד בו.

זהו כלל הנוגע להרבה דברים. זכור לי שבספר משך חכמה – לבעל אור שמח – האריך בכך באיזה מקום. כעת לא מצאתי איפה. הוא מביא הרבה דוגמאות, לגבי העניין הזה. מצאתי רק 'בבואה' לעניין זה, אבל היסוד הוא בודאי נכון. כי התורה לא מצווה דברים, שהאדם אינו מסוגל לעמוד בכך.

מצאתי שהוא כותב כך בפרשת אמור, לגבי הפסוק [ויקרא כ"ג, מ"ב] בַּסֶּפֶת תֵּשְׁבוּ וגו', וז"ל, התורה האלהית, יש בה מצוות שהם מדריכים האדם נגד הטבע, ויש מצוות שהן כפי הטבע, רק שהם מטהרים את הטבע ומזככים אותו. וזה מצות סוכה, אחרי שהאדם הוא עמל בשדה כל הקיץ, יחרוש, יזרע, ויעדור, ויקצור, ויעמר, ועמל בשדה, ויאסוף את גרנו, ואסמיו מלאו בר, ולבו שמח בפרי עמלו, מה מתוקה לו מנוחתו להסתופף בצל ביתו. אז באה התורה ואמרה, צא מדירת קבע ושב בדירת עראי.

הדבר קשה לאדם, כי עכשיו חורף. דוקא כעת לצאת החוצה? זה נגד הטבע, לקדש כוחות האדם והרגשותיו מגבול החמרי וכו'.

אמנם יש מצוות שהן כפי חוקי הטבע. רק שהוא על פי החכמה העליונה, בפרטים מצוינים לפי טעמי החכמה הַאֱלֹהִית. כך הוא כותב כאן.

אבל זכורני כי ישנו מקום אחר, שהוא כותב זאת יותר במפורש, בהרחבה ובפרוטרוט. שם הוא מדגיש יותר את הצד השני, כי לא מצווים דברים, שאנשים לא מסוגלים לעמוד בהם.

כדאי להקדים משהו, בכדי שהדברים יהיו יותר מיושבים.

כידוע, כתוב בתורה [ויקרא י"ט, ג'] אִישׁ אָמוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ. למה הכתוב מקדים את אמו, לפני אביו? כי הבן מכבד את אמו יותר מאביו. והסיבה היא, כיון שהאמא מְשַׁדֶּלֶתוּ בדברים. לכן הבן מכבד את האמא יותר. האבא הוא

הרבה פעמים, בעל מנורת המאור כותב, 'אין כאן מקומס', או שהוא מציין במפורש לספר שלחן הפנים. אבל הספר מנורת המאור, זהו ספר מוסר. אולי בספרים האחרים, אכן רואים את כוחו ב'פסק'. אבל לא זכינו לאורם, וצריכים לראות מה הוא כתב שם. גם אם הוא ייחשב מן הפוסקים, אבל לא בספר הזה, מנורת המאור, כי שם אין מטרתו לכתוב הלכות.

תשובה לטענה כי 'נשים דברניות הן' זהו דבר הנאמר לגנאי, ושלושה מקורות לחיזוק העניין שהקב"ה ברא את טבע הדיבור לנשים לתועלות מסוימות.

דבר נוסף, לגבי מה שכותב בעל גן נעול [בהערה 34, דף רצ"ז].

תירצנו בזמנו את השאלה, איך ברוריה האריכה בדיבורה, הרבה יותר מאשר רבי יוסי הגלילי. מצד אחד היא גוערת בו, שיגיד 'באיזה ללוד', ומצד שני היא בעצמה מאריכה בדיבור. ואמרנו בס"ד, כי טבע הנשים כך, 'נשים דברניות הן', ולכן אין עליהן את ההלכה, שאסור להרבות בדיבור. אי אפשר להגביל את האשה בזה.

על כך הוא טוען בזה"ל, ומש"כ שהנשים אינן בכלל זה, כיון שטבען להרבות בדיבורים, הנה בגמ' ברכות [דף מח:] בעובדא דשאל, שהנשים האריכו בדיבור, ושאלו בגמ' זיכל כך למה? ובתירוצו ראשון אמרין, לפי שנשים דברניות הן. ובתורת משה אלשיך [חיי שרה אות כ"ג] מבואר, שחז"ל אמרו זאת לְגַנָּאי על הנשים ע"ש. אלמא אע"פ שזה טבען, מ"מ כשעושות כן עם איש, הוי גנאי להן. ולפ"ז אף ברוריה היתה צריכה להתרחק מזה. ואכתי קשיא, אמאי האריכה ולא הקפידה בזה.

לדבריו, מהר"ם אלשיך אומר, כי נכון שחז"ל אמרו 'נשים דברניות הן', אבל לא אמרו זאת לשבח, וזה לא סתם בכדי להגיד שכך טבען, אלא זה לגנאי. ואם זה לגנאי, אזי אדרבה, הדבר לא טוב. א"כ אל תגיד לי, שמכיון שהאשה דברנית, מותר לה. אדרבה, היא צריכה להתחנך ולתקן את עצמה. כך הוא אומר.

קשה, 'בסופה ובסערה דרכו', האבא מעניש וכו'. אבל האמא, מעבירה.

הקב"ה נתן לנשים את כוח הדיבור, בכדי לדבר עם הילדים, לשוחח איתם ולהרגיע אותם, לשדל אותם. מכל הבחינות. לכן הרבה פעמים כתוב בספר מלכים, 'ושם אמו וגו', ושם אמו וגו'. למה אתה צריך לומר כל הזמן, 'ושם אמו'? מה איכפת לנו? למה צריך לדעת, מה השם של אמו? אלא התשובה, כי אם הבן ישר וצדיק, זה בזכות האמא. ואם ח"ו רשע, זה בגלל שהאמא רשעה. זה דבר אחד. זהו דבר ששמעתי (אינני זוכר המקור) והבאתיהו בנפלאות מתורתך פרשת יתרו ע"פ כה תאמר לבית יעקב וגו'. יוצא שהקב"ה ברא את הטבע הזה לטובה יש צורך בדבר.

בספר ילקוט ישר [ערך חוה] כתב טעם אחר בזה"ל, חוה הוא לשון דיבור, כמו הפסוק יחיה דעת, והנשים לקחו תשעה קבין שיחה, לכן נקראת חוה.

והטעם הוא למה נטלו הנשים תשעה קבין שיחה, כדי להפיג צערן, דהאשה נתקללה בצער הריון, וצער הלידה. ולכן לצורך קיום העולם להפיג צערה, ניתן לה תשעה קבין שיחה, ועי"ז נשכח כמעט צערה מאיתה. כך הוא מביא בשם גדול אחד.

שוב הפעם, רואים שהקב"ה ברא להן את הטבע הזה, כי על ידי זה הן משתחררות. אם האדם לא מוציא את צערו לבחון, אם הוא אוכל את עצמו מבפנים, אזי הדבר מזיק לו. אבל ככה, מדברים הרבה, ואז נפלט הכאב. א"כ ישנה בכך תועלת.

בספר בן יהודע [ברכות דף מ"ח] כתב טעם לכך על פי הסוד. הוא מקדים ושואל כך, צריך להבין, מלת 'הן' נראה לשון יתר. למה חז"ל אומרים, נשים דברניות 'הן'? לכאורה, המלה 'הן' היא מיותרת.

אומר הגרי"ח כך, ונראה לי בס"ד, דידוע הנשים שרשם במלכות, ששם בחינת דיבור, בסוד מה שנאמר [שמות ד', י'] לא איש דְּבָרִים אָנֹכִי. ולכן אמר, דברניות הן. רצונו לומר, מצד

שרשן – דהיינו זהו השורש שלהן. זאת בעצם ההווה שלהן – ולא פְּשָׁט הנפש הם מדברים הרבה. א"כ בעצם, זה מה שצריך להיות.

*

היחידים שמצאתי שכותב שזה לגנאי, זהו מהר"ל מפראג, בחידושי אגדות על מסכת קידושין [דף מ"ט ע"ב], היכן שמובא עניין 'תשעה קבין שיחה נטלו נשים'.

הוא כותב שם כך, עשרה קבין שיחה וכו'. ידוע כי הנשים מדברות הרבה, ודבר זה להם, [מפני] שְׁכָל אשר יש לו מדריגה עליונה יותר, הוא פנימי ולא חיצוני. ולכך אינו מרבה דברים, כמו הכסיל שהוא מרבה דברים. כי החכמה שמדריגתה עליונה פנימית, ולכך החכם אינו מרבה דברים. החכם לא מאריך בדברים, אלא הוא מדבר בקיצור.

אבל הכסיל, שאין בו החכמה הפנימית, מרבה דברים. וכן הנשים, לפי שפלות מדריגתם, אשר יש להם מדריגה שפלה נגלית, הם מרבים דברים. וכן הגוים, אמרו חכמים [וחולין דף קל"ג ע"ב] סתם גוי מרבה דברים. וכל זה שאין לו מדריגה העליונה הפנימית, רק המדריגה גשמית נגלית ולא פנימית, ולכך הגוי מרבה דברים, ולכך אמרו על הנשים שהם יצאניות [ב"ר פמ"ה], כי תמיד מבקשת הגילוי לחוץ, וכל זה נמשך למדריגת הנשים. ודבר זה, פירשנוהו בכמה מקומות. ולכך עשרה קבין שיחה ירדו לעולם, ט' נטלו נשים.

א"כ יש לנו בנ"ד שלושה צדדים לטובה, ואחד – רביעי – שאומר מהר"ל לגנאי. ויכול להיות, שהדברים אינם סותרים האחד את השני, כי פה זה דבר קצת מורכב. אבל הרוב, זה היה לשבח ולתועלת. בכל אופן, ישנם כמה צדדים למטבע.

ואם זה לגנאי, זה כמו שאמרו עליהן שהן סקרניות, צייתניות, כחשניות וכו'. [גם מדברי מהר"כ בקיץ המזבח ריש פרשת קרח משמע דנשים דבריות זהו גנאי. איתמר].

*

שואל, צריך לעכב זאת, אז הקב"ה עשה שהדיבורים האלה ימשכו את זה.

אליעזר עבד אברהם, שאל את רבקה אמנו, ויאמר פת מי את הגידי נא לי, ה'יש בית אביך מקום לנו ללין. ותאמר אליו, פת בתואל אנכי, בן מלכה אשר ילדה לנחור [בראשית כ"ד, כ"ג – כ"ד].

שואל על כך מהר"ם אלשיך, וכי רבקה אמנו היא בזאת פטפטנית? אליעזר שאל אותך 'בת מי את', תעני 'בת בתואל', ונגמר. וכי הוא שאל אותך מי סבא שלך, או אם את 'בת מלכה'?

וזה לשונו שם, הנה יפלא ממנה, היות דרך נשים לה להרבות בדברים. כי אחת שאל, ושתיים השיבה. והיה די לה שתאמר, בת בתואל אנכי, ולא תאריך בן מלכה אשר ילדה לנחור.

והלא ברוריה, קראה לרבי יוסי הגלילי, גלילי שוטה, על אמרו באיזה דרך נלך ללוד, ולא אמר באיזה ללוד [עירובין דף נ"ג ע"ב], ומה גם עתה כל זה?

וכמה סיפרו רבותינו ז"ל [ברכות דף מ"ח ע"ב] בגנות הנשים אשר האריכו למעניתם על שאלת שואל, באמרו (איה הרואה) [היש בזה הרואה].

ועוד, כי הנה לדעת אם ממשפחת אברהם היא, לא יוכר ב'הגידי' בת מי היא, עד שתפרש שאביה בן מלכה בת נחור. ואם כן מה היה לו שלא שאל רק 'בת מי את', אחרי שאם תאמר שהיא בת בתואל, עדיין לא נעשה כוונתו.

מה עוזר, אם אתה יודע בת מי היא? אם רצונך לדעת האם היא קשורה למשפחת אברהם, כפי שאברהם אבינו רצה שהשידוך יהיה 'ממשפחת', איך כאשר תדע מי אביה, תדע גם מי המשפחה?

על כך הוא עונה, כי צריך לשים לב לפתוב 'הגידי נא לי'. הרי שאלת, 'בת מי את?' מה התוספת, 'הגידי נא לי'?

אלא, 'הגידי' פירושו – כפי שאמרנו מקודם – ברצוני שתפרטי לי. 'להגידי', כמו הגדה של פסח, זה ג"כ לשון אריכות דברים. אליעזר

נמשיך בס"ד עם דברי הגמרא במסכת ברכות [דף מ"ח ע"ב]. יותר נכון, צריכים להתחיל עם הפסוקים בספר שמואל וא', פרק ט', לגבי שואל המלך, כאשר הוא רצה לקיים מצות כיבוד אב, לחפש את האתונות שנאבדו לאביו, והוא לא מצא.

כתוב שם כך, ויאמר שואל לנער, טוב דברך, לכה נלכה. וילכו אל העיר אשר שם איש האלהים. ה'מה עליהם במעלה העיר וה'מה מצאו נערות יצאות לשאב מים. ויאמרו להן, ה'יש בזה הר'אה.

הם מחפשים איפה שמואל, הם ידעו כי שמואל הוא 'הרואה', דהיינו נביא, אבל הם לא ידעו איפה הוא. הם הלכו בכיוון, ומצאו את הנערות. ויאמרו להן, היש בזה הרואה? האם הוא נמצא פה?

ותענינה אותם ותאמרנה, יש הנה לפניך. מהר עתה, כי היום בא לעיר. כי זבח היום לעם בבמה. בבאכם העיר, בן תמצאון אתו, בטרם יעלה הבמה לאכל. כי לא יאכל העם, עד באו. כי הוא יברך הזבח. אחרי בן יאכלו הקראים. ועתה עלו, כי אתו כהיום תמצאון אתו.

כמה דיבורים? מה קרה? שאלו אתכן איפה שמואל, תענו, כן, מצאתם אותו. בשביל מה להגיד, מתי הוא בא, ואיפה בדיוק תמצאו אותו, ולפני שיעלה, הוא יאכל ויברך, ואח"כ כולם יאכלו, ועכשיו תעלו וכו'. מה כל האריכות הזאת? גוזמא גדולה.

אומרת הגמרא, וכל כך למה? לפי שהנשים דברניות הן.

ושמואל אמר, כדי להסתכל ביפיו של שואל, דכתיב [שמואל שם, ב'] משכמו ומעלה גבה מכל העם.

ורבי יוחנן אמר, לפי שאין מלכות נוגעת בחברתה אפי' כמלא נימא.

ישנם שלושה הסברים, למה האריכות הזאת. או דברניות, או להסתכל ביפיו, או כפי שרבי יוחנן אמר, שאין מלכות נוגעת בחברתה. הכל מחושב במדויק, עוד לא הגיע זמן המלוכה של

אומר לה, 'בת מי את', אבל אל תגידי לי בקיצור, אלא אני רוצה שתרחיבי לי, ברצוני להכיר את המשפחה, 'הגידי נא לי'.

כך הוא מסביר, אמנם לזה נשים לב, אַל אמרו 'הגידי נא לי', שהוא מיותר אחרי אמרו 'בת מי את'. אך הנה אין ספק כי יש הפרש בין אמירה ודיבור להגדה, כי אמירה ודיבור הלא יצדק גם על עניין קצר המציאות, אך הגדה לא תצדק רק על דברי סיפור נמשך וארוך, עד גמר המכוון. וזהו אמרו 'בת מי את', ולא אחפון באמירה שתאמרי בת פלוני בלבד, אלא רק 'הגידי נא לי', רצה לומר הגדה בארוך, עד ראש היחס.

ברצוני לדעת, את שורש המשפחה שלכם. רבקה הבינה מה כוונתו לשאול, ולכן היא הסבירה לו, אמרה לו את נחור, ואז הוא הבין שזה מהמשפחה, ומזה אליעזר כבר ידע שהצליח ה' דרכו.

ידידנו מחבר הספר גן נעול, ראה את המלים הללו הכתובות בספר תורת משה, 'כמה סיפרו רבותינו בגנות הנשים' הכוונה לנערות שהן האריכו, והוא הבין מזה כי מה שחז"ל אמרו 'דברניות', זה לגנאי.

אולם, 'לבבי לא כן יחשוב', כי איפה ה'גנות' פה? כתוב כאן, 'לפי שהנשים דברניות הן'. וכי כתבו כאן גנות? בשלמא 'כדי להסתכל ביפיו של שאול', אולי זה 'גנות'. הרי מהר"ם אלשיך כותב, 'כמה סיפרו רבותינו בגנות הנשים'. מה? כמה סיפרו? לא סיפרו. לא ראינו. אין פה 'כמה'. אין כאן אריכות. אמרו, 'דברניות הן', ותו לא. לא כתוב לגנות ולא כלום. ומה שכתוב 'כדי להסתכל וכו', זאת דעה אחרת. זה לא הסיבה של 'דברניות', אלא זהו פירוש אחר. לא בגלל 'דברניות', אלא מפני שהן רצו להסתכל ביפיו של שאול.

חושבני [כפי שאמרתי בשיעור הקודם], כי המציין שבספר תורת משה למהר"ם אלשיך, הוא זה שמטעה. הוא ציין את הגמרא, אבל בעצם הוא היה צריך לציין גם את המדרש, כי במדרש אפשר אכן להבין שיש בזה גנאי.

כתוב במדרש שמואל כך, כל האורך הזה למה? מביטות בנויו של שאול היו, ולא היו שבעות ממנו. דברי רבי יהודה. אמר לו רבי יוסי, אם כן עשית בנות ישראל כזונות ח"ו. כשם שאי אפשר לאיש לזון את עיניו מאשה שאינה ראויה לו, כך אי אפשר לאשה לזון את עיניה מאיש שאינו שלה. אלא שלא הגיעה עדיין השעה וכו'.

מכאן כבר אפשר להבין, כי אכן מדברים בגנות.

אבל כבר הבאתי בשיעור הקודם, כי מהר"ר שמואל לניאדו שואל, למה בגמרא אין על כך שאלה. שמואל אמר, 'מסתכלין ביפיו וכו', והגמ' לא שואלת על כך שאלות. משא"כ במדרש, בא רבי יוסי ואינו מסכים לכך בתוקף. הוא שאל, וכי אתה עושה כך את בנות ישראל, שאינן שבעות ממנו? ולכן הוא לא מסכים עם הפירוש הזה. מדוע הגמ' לא שאלה את השאלה הזאת?

והוא עונה, כי ישנו הבדל. בגמרא כתוב, להסתכל ביפיו של שאול, משכמו ומעלה וגו'. אהה, להסתכל 'משכמו ומעלה', זה בכלל לא גנאי. הן רצו לשבח את הקב"ה, שברא אדם כזה, משכמו ומעלה גבוה מכל העם. זהו שבח של הקב"ה, שברא בריה נאה כזאת. אבל במדרש כתוב, שהן היו מסתכלות, 'ולא היו שבעות ממנו', ולא הביאו את הפסוק הזה. כך הוא אומר.

לא נאריך כעת בכך, אפשר לעיין גם בספרים נוספים, כגון בשפתי חכמים על הגמ' בברכות שם, וכן בבן יהוידע, רק נאמר זאת בקצרה.

לכאורה חושבים, ששאול המלך היה גבוה מאד, וזהו. בסדר, גבוה. אבל לא כתוב שהוא היה יפה תואר. אולם כנראה, שכאן יסוד המחלוקת. האם שאול המלך היה יפה תואר, או רק 'משכמו ומעלה גבוה'. כי ישנו פסוק

[שמואל א' ט', ב'] שאפשר להבין ממנו כך, כפי שמוכח שם בזה"ל, וַיְהִי אִישׁ מִבֶּן יִמִּין [מִבְּנֵימִין] וְשֵׁמוֹ קִישׁ בֶּן אֲבִיאל בֶּן צִרּוֹר בֶּן בְּכוֹרֶת בֶּן אֶפְיָת בֶּן אִישׁ יְמִינִי גִבּוֹר חָיִל. וְלוֹ הָיָה בֶּן וְשֵׁמוֹ שָׁאוּל, בָּחוּר וְטוֹב. וַאֲיֵן אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל טוֹב

לכך כיון שאמר 'כדי להסתכל ביפיו של שאול', הביא הפסוק דכתיב 'משכמו ומעלה גבה מכל העם'. לומר, ביופי הקומה היו מסתכלים, שאין זה מושך הלב לתאווה של ניאוף חס וחלילה, כי זהו יופי של הידור אנשים שמטילים אימה בקומתם.

מסקנת מרן שליט"א להלכה ולמעשה בעניין דלעיל. ומעשה נורא, בעניין חשיבות קדושת המחשבה.

כיון שהזמן קצר והמלאכה מרובה, אולי נסיים ונסכם את הנושא, מה שנוגע למעשה.

ראשית, לא באתי להקל ח"ו. רק שאעפ"כ אנחנו נתחייבנו להגיד מהי ההלכה, מהי שורת הדין. או שלכל הפחות הדבר יהיה בתורת לימוד זכות, על העולם. אבל חס ושלום להתיר זאת, בפרט בזמננו שנפרצו הגדירות, והפרוץ מרובה על העומד, הדבר ברור שזאת לא הנהגה נכונה. ההיפך, אם רואים משהו שמדבר, מפטפט עם אשה זרה, צריכים להזהיר אותו, ברמז, 'אל תרבה'. 'אל תרבה'. כך שיבין ויזהר. או להגיד, לא מצינו שמצוה להאריך אלא ביציאת מצרים...

נגמור באיזה מעשה שהיה, סיפור ממש מדהים. היתה בעיקו"ת ירושלם ת"ו משפחה של תלמידי חכמים גדולים, ממש מן 'היושבים ראשונה במלכות', כמדומני שהיה להם בלעה"ר 12 ילדים, כולם צדיקים תלמידי חכמים, ראשי ישיבות וכד', חוץ מאחד, אשר יצא וסטה מן הדרך. ואנשים התפלאו, איך זה שכולם כך, ופתאום אחד יצא שונה מכולם?

שאלו את האמא שלהם, כאשר כבר היתה סבתא, זקנה, תגידי, איך יצא שכל הבנים שלך צדיקים וכשרים, חוץ מאחד? היא אמרה לשואל, אגלה לך את הסוד.

בזמנו בעיר ירושלם תובב"א, שלטו הבריטים. אנגלים. יום אחד הם עשו מצעד בירושלם, שוטרים וחיילים מרשימים, חסונים גבוהי קומה, עשו צעדה וכו'. ואני עמדתי בחלון, ונהניתי להסתכל עליהם. הדבר היה בדיוק בזמן שהיא התעברה, כנראה עוד לפני כן, בערב של אותו יום. ערב טבילת מצוה. חשבתי עליהם, מצא חן בעיני המראה המרשים שלהם.

ממנו. משכמו ומעלה גבה מכל העם. הגמרא מביאה, רק את הסיפא של פסוק. מה עם הרישא? לא מובא.

מה הפירוש, 'בחור וטוב'? אפשר להבין, כי 'בחור' היינו, אדם נבחר. 'טוב' היינו, אדם הגון, צדיק וכו'. אבל ישנם מפרשים האומרים, כי 'טוב' היינו, ששאול היה יפה מראה. כך כתב במפורש במצודת דוד, וכן כבר הרד"ק כותב, 'טוב בתואר ובמראה'. גם המלבי"ם כותב כך, 'היה שלם בתארו ויפיו'.

א"כ כנראה שישנה כאן מחלוקת. לפי המדרש, הוא היה יפה תואר, ולכן אומר הכלי יקר ועיין בשיעור הקודם שזה נאמר לגנות, 'הן לא היו שבעות ממנו', כי לגנות הן היו מביטות בו, זאת תאווה, זהו דבר גרוע. אבל הגמרא, לא שואלת את השאלה הזאת, כי הגמ' סוברת שהוא לא היה יפה תואר. ומה שכתוב שהוא היה 'טוב', הכוונה שהוא היה צדיק, אבל לא לגבי היופי שלו.

ולגבי מה שכתוב שהוא 'גבוה מכל העם', אומר על כך הגרי"ח בבן יהודע, כי זהו דבר שאינו מביא תאווה. הדבר איננו מזיק. כך כותב בבן יהודע [על הגמרא ברכות שס], הוא מאריך על כך, נביא רק 'ראשי פרקים' כיון שאני רואה שהזמן כבר נגמר.

לא הרגשתי בכך, חשבתי שאנו רק באמצע השיעור, ויש עוד זמן להאריך. אבל יש לי כאן משהו [המשב"ק] העומד על המשמר... הוא צודק, כתוב 'עשו סייג לתורה'.

הגרי"ח כותב כך, אך באמת כוונת שמואל, לאו כמו שאמר רבי יהודה שהיו מסתכלים בנוי פניו וצורתו, אלא כוונתו שהיו מסתכלים בגובה קומתו, שיש בה חידוש. ויופי גובה הקומה, אינו מביא לידי הרהור. זה סתם עושה רושם, אדם ענק וגבוה זהו דבר מרשים, אבל זה לא גורם מחשבות רעות ח"ו. ורק יופי הפנים, ונוי הצורה, וזהרורית שלו, זה מביא לידי תאווה.

אך יופי גובה הקומה, אשר זה הוא חידוש שלא נמצא בפשאר, אין מביא לידי תאווה והרהור. שאין האשה מתאוית לאדם ארוך הרבה, יותר מאדם בינוני שאינו ארוך. אין לכך משמעות.

מכאן צריך ללמוד מוסר השכל, כמה שח"ו מחשבה יכולה להזיק. היא ראתה כאלה אנשים חסונים וכו', והדבר נכנס לה לראש. אותה זקנה, גילתה את הסוד. והבינה שהאשמה תלויה בה.

חז"ל אומרים [בגמרא מסכת סוטה דף י"א], לגבי שאול המלך, ת"ר, חמשה נבראו מעין דוגמא של מעלה, וכולן לקו בהן. שמשון, בכחו. שאול, בצוארו. אבשלום, בשערו. צדקיה, בעיניו. אסא, ברגליו.

שמשון בכחו, דכתיב [שופטים ט"ז, י"ט] וַיִּסָּר פָּחוֹ מֵעָלָיו. שאול בצוארו, דכתיב [שמואל א' ל"א, ד'] וַיִּקַּח שָׁאוֹל אֶת הַחֶרֶב וַיַּפֵּל עָלָיָהּ. שאול המלך, שהיה גבוה מכל העם, כאשר הוא נפל על החרב, אומר רש"י כי הוא נפל על צוארו. הוא הפיל את עצמו בצואר, כי שם מקום ההריגה. הוא נענש, בדבר הזה.

א"כ מובן, כי כל אדם שזכה לאיזו מעלה מיוחדת, עליו לדעת כי יש לו להשתמש בכך ולעשות זאת בדרך הנכונה, שח"ו לא יהיה לו לרועץ ח"ו.

אולי בכדי שנסיים בדבר טוב, נביא את לשון מדרש חז"ל, כי אם אתה אומר שהן היו מביטות ביפיו של שאול, נמצאת עושה בנות ישראל כזונות ח"ו.

ראיתי כי לרבי אברהם בן שלמה זצ"ל – שהיה מחכמי העיר צנעא, כמו שמביא מהרי"ן לגבי הפסוק ביחזקאל (ובצאתם) [ובדרכם] יצאו – יש גירסא אחרת. התפלאתי על כך, התמיה אותי מאד ברגע הראשון. הוא מביא גם כן את המאמר הזה [בספר שמואל, דף ק"ו]. הרי במדרש, שואל זאת רבי יוסי את רבי יהודה, 'נמצאת עושה בנות ישראל וכו'. אבל הוא גורס, 'נמצא שאול עושה בנות ישראל כזונות וכו'.

שאול? מה הוא אשם?

התשובה לפענ"ד בס"ד היא – וזהו חידוש עצום – כי אם הוא יפה תואר, או גבהקומה במיוחד, כיון שאתה יודע שאנשים נמשכים לכך, היית צריך להסתיר זאת. בפרט נשים. ח"ו הוא היה מכשיל בזה. הוא היה צריך להצניע את עצמו. הפלא ופלא. כך לפי הגירסא שלו. ואכמ"ל.

בכל אופן, מה שנוגע לענייננו, למעשה לא להקל חלילה בדברים האלה, רק כפי שאמרנו, לדעת מהי שורת ההלכה, שזה לא איסור עפ"י הדין. אבל אין ספק, ששומר נפשו ירחק מזה, אכ"ר.

שאלה מהקהל: לנשים אין את ההלכה הזאת, שלא לספר? כיון שהן דברניות?

תשובת מרן שליט"א: הדבר תלוי. אם זה לתאווה, אז גם להן אסור. אבל לא לגבי דברים אחרים. כאשר אשה מדברת, לא צריך להגביל אותה שתצמצם. אבל, לא סתם פטפוטים, אלא מה שצריך. אולם אין לה את ההגבלה, שלא תגיד 'תבוא מחר ביום חמישי', אלא שתגיד רק 'מחר'. אם ישנו דבר כזה, של לצמצם, זה רק לגבי גברים. אבל לגבי נשים, אין את ההגבלה הזאת. מה שצריכים לדבר, כן, אבל לא הגבלות מדאי גדולות, אשר אינן יכולות לעמוד בהן.

שאלה מהקהל: אבל מצינו כתוב לגבי רבי יוחנן, שהוא היה יפה תואר, שבא כדי שיסתכלו בו הנשים?

תשובת מרן שליט"א: שם [ברכות דף כ.]. המדובר שהם יחשבו עליו מפני שהוא גם תלמיד חכם וצדיק, זה היה לשם שמים. שיהיו להם בנים יפים כמותו. אבל זאת לא מצד תאווה, אלא ישנו משהו ביופי שהוא רוחני. בלנ"ד נרחיב על כך בשיעור נוסף.

והמקום ברוך הוא יסייענו תמיד על מעשי רצונו, ויזכנו לעשות רצונו כרצונו, אכ"ר.

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת. השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א, וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.

פרטים בטלפון: 050-4140741. והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא כל משאלות ליבם לטובה, אכ"ר.